

LUCIA DI LAMMERMOOR

Η *Lucia di Lammermoor* είναι από τις πιο γνωστές όπερες του bel canto. Κύριοι εκφραστές του bel canto ήταν ο Bellini (1801-1835), ο Donizetti και ο Rossini (1792-1868). Ο Donizetti διακρίνεται για το σπουδαίο δραματικό ταλέντο του, για τις υπέροχες – πλούσιες μελωδίες του και για την ασύγκριτη ικανότητα του στη χρησιμοποίηση των φωνών. Είναι αξιοσημείωτος ο τρόπος που ελέγχει την ένταση του δράματος, τη μελωδία και την αρμονία ταυτόχρονα, στοιχείο που υιοθέτησε και καλλιέργησε στον υπέρτατο βαθμό ο μεταγενέστερος μεγάλος συνθέτης της όπερας, ο Verdi. Τα χαρακτηριστικά που κάνουν τη *Lucia di Lammermoor* να ξεχωρίζει είναι η συνέπεια και η ένταση του τρόπου με τον οποίο η μουσική υπηρετεί το δράμα.

Η Πρεμιέρα της Όπερας

Η πρεμιέρα της όπερας έγινε στο θέατρο του San Carlo στην Νάπολη, στις 26 Σεπτεμβρίου 1835. Η Γαλλική έκδοση της όπερας πραγματοποιήθηκε από τον ίδιο τον Donizetti σε μετάφραση Alphonse Royer και Gustave Vaéz.¹ Η μουσική της προσαρμόστηκε και μεταποιήθηκε σε πολλά σημεία. Η πρεμιέρα για τη γαλλική *Lucia* δόθηκε στο θέατρο De la Renaissance in Paris, 6 Αυγούστου 1839.²

Η πρεμιέρα της *Lucia* στηρίχτηκε σε μια αξιόλογη διανομή με ερμηνευτές όπως: η Fanny Tacchinardi-Persiani (Lucia), Domenico Cosselli (Enrico), Carlo Porto (Raimondo) και Gilbert Duprez (Edgaro). Ο Donizetti θαύμαζε τον Duprez και τον θεωρούσε ως τον καταλληλότερο ερμηνευτή για τις όπερές του, σε σημείο που τον αποκάλεσε ως 'Δεύτερο Πατέρα' των έργων του.⁷ Δύο βασικοί παράγοντες έκαναν το ανέβασμα της Lucia να φαίνεται ακατόρθωτο: ο πρώτος ήταν η υπερβολική λογοκρισία⁸ της Ιταλικής πόλης αφού έπρεπε να δοθεί η έγκριση για να αρχίσουν οι πρόβες και ο δεύτερος παράγοντας, η έλλειψη οργάνωσης και επιδέξιου οικονομικού χειρισμού σε σημείο μάλιστα ώστε η σοπράνο Fanny Tacchinardi-Persiani να απειλήσει με κατέβασμα της Lucia αν δεν ικανοποιούνταν οι πληρωμές των τραγουδιστών. Το παραπάνω επιβεβαιώνεται και από τα λόγια του Donizetti:

«Τα θέατρα [στη Νάπολη] πηγαίνουν από το κακό στο χειρότερο.... οι όπερες αποτυγχάνουν, το κοινό αποδοκιμάζει, η παρουσία του κόσμου πολύ φτωχή... Το θέατρο του San Carlo θα ανεβάσει την παλιά όπερα του Persiani, μετά είναι η σειρά της Lucia... Η κρίση είναι πολύ κοντά, η Societa teatrale πρόκειται ναδιαλυθεί....το ξέσπασμα είναι πολύ κοντά.»⁹

Παρά τις αντίξοες συνθήκες η πρεμιέρα της Lucia είχε τεράστια επιτυχία στη Νάπολη. Πολύ σύντομα η όπερα έγινε μια από τις πιο δημοφιλείς όπερες του 19^{ου} αιώνα σε όλο τον κόσμο. Ακόμη και σήμερα έχει διατηρήσει αρκετή από εκείνη την εύνοια του κοινού. Ο Donizetti σε ένα γράμμα του προς τον Ricordi τρεις μέρες μετά την πρεμιέρα της *Lucia*, αναφέρει:

«Η πρεμιέρα της *Lucia* είχε επιτυχία και επέτρεψε μου να πω την αλήθεια ότι όλοι έμειναν πάρα πολύ ευχαριστημένοι, αν πιστέψω στην επευφημία και στις φιλοφρονήσεις που δέχτηκα. Στο τέλος το χειροκρότημα του κόσμου με κάλεσε πολλές φορές έξω και τους τραγουδιστές ακόμα περισσότερες. Η μεγαλειότητα του, ο Leopold, που παρευρισκόταν με αντάμειψε με τις πιο κολακευτικές φιλοφρονήσεις. Το δεύτερο βράδυ στο φινάλε, μετά τις θαυμάσιες *nivas* του *adagio*, διαπίστωσα κάτι το ασυνήθιστο για τη Νάπολη.....κάθε κομμάτι ακουγόταν με μια θρησκευτική ησυχία και τιμόταν με αυθόρμητες *nivas* ... η [Fanny] Tacchinardi [-Persiani], [Gilbert-louis] Duprez, [Domenico]

Cosselli, και ο [Carlo] Porto ήταν πολύ καλοί, και κυρίως οι δύο πρώτοι ήταν καταπληκτικοί».¹⁰

Σύνοψη της *Lucia di Lammermoor*

Η *Lucia* είναι μια τραγική όπερα σε τρεις πράξεις. Το λιμπρέτο είναι του Salvatore Cammarano (1805-1852) βασισμένο στο μυθιστόρημα του Walter Scott (1771-1832) *The Bride of Lammermoor*.

Το σκηνικό εξελίσσεται στην Σκωτία και συγκεκριμένα στην περιοχή του Lammermoor γύρω στο 1700. Ο λόρδος Enrico Ashton ανυπομονεί πάρα πολύ να παντρευτεί η αδελφή του Lucia Ashton τον λόρδο Arturo Bucklaw, που είναι πλούσιος, ελπίζοντας ότι με αυτόν τον τρόπο θα αποφύγει την οικονομική καταστροφή. Όμως η Lucia αρνείται αφού έχει ήδη ενώσει την αγάπη της με έναν εχθρό της οικογένειάς της τον λόρδο Edgardo του Ravenswood. Ο Enrico μαθαίνει από τον Normanno ότι η αδελφή του είναι ερωτευμένη με τον εχθρό του, και αυτό τον κάνει έξαλλο. Η δεύτερη σκηνή μας μεταφέρει σε ένα πάρκο κοντά στο κάστρο του Lammermoor όπου η Lucia συνοδευόμενη από την Alisa περιμένει τον Edgardo. Ο αγαπημένος της έρχεται φέρνοντας της το νέο ότι τον έχουν καλέσει στη Γαλλία, και ζητάει από την Lucia να τον αφήσει να ζητήσει το χέρι της από τον αδελφό της. Η Lucia φοβούμενη το μίσος του αδελφού της, εκλιπαρεί τον Edgardo να μην το κάνει. Καθώς χωρίζουν υπόσχονται παντοτινή αγάπη.

Η *δεύτερη πράξη* εξελίσσεται στο διαμέρισμα της Lucia όπου γίνονται ετοιμασίες για το γάμο της με τον Arturo και με τον Enrico να ελπίζει ότι τελικά θα πετύχει τη συγκατάθεση της. Ο Enrico μέσω του Normanno έχει υποκλέψει τα γράμματα του Edgardo προς τη Lucia και φτιάχνει ένα πλαστό γράμμα με το οποίο ο Edgardo εμφανίζεται άπιστος. Πιστεύοντας η Lucia ότι ο αγαπημένος της είναι ο άπιστος, συναινεί σ' αυτό το γάμο για να βοηθήσει τον αδελφό της και ετοιμάζεται για το μυστήριο. Ο γάμος αρχίζει, η Lucia μόλις έχει υπογράψει το γαμήλιο συμβόλαιο και ορμάει μέσα ο Edgardo απαιτώντας να σταματήσει η τελετή. Όταν όμως βλέπει το συμβόλαιο κατηγορεί τη Lucia για εξαπάτηση και προδοσία και αφού την κατηγορεί βίαια, καταριέται αυτήν και την οικογένεια της και φεύγει. Ο Enrico Ashton τρέχει πίσω του και αρχίζει ένας καυγάς ο οποίος τελειώνει με πρόκληση για μονομαχία που θα γίνει το επόμενο πρωινό. Η Lucia αποσύρεται στο νυφικό δωμάτιο με τον Arturo.

Στην *τρίτη πράξη* ακούγεται πως η Lucia τρελάθηκε και σκότωσε τον άνδρα της. Την ίδια στιγμή εμφανίζεται η Lucia παραληρώντας, ανάμεσα στους καλεσμένους. Ακολουθεί η σκηνή της τρέλας, στην οποία τραγουδάει πρώτα για τη χαρά της και τον αγαπημένο της και ύστερα για τον άθλιο γάμο της. Ο Enrico έρχεται εξοργισμένος από την σκληρή πράξη της Lucia αλλά όταν την βλέπει σε κατάσταση τρέλας μετανιώνει πικρά για το κακό που έκανε και ζητάει συγχώρεση από τον θεό. Καθώς η πράξη τελειώνει, η Lucia σωριάζεται κάτω νεκρή. Στην τελευταία σκηνή της τρίτης πράξης ο Edgardo πηγαίνει στο νεκροταφείο στους τάφους των γονιών του. Εκεί ο Edgardo περιμένει τον Enrico για την μονομαχία. Όταν όμως ακούσει τις καμπάνες να χτυπούν πένθιμα και όταν μαθαίνει ότι είναι η για την Lucia, αυτοκτονεί.³

Λιμπρέτο – Μυθιστόρημα: ομοιότητες/διαφορές

Η πιο κοντινή όπερα στο έργο του Scott είναι η *Lucia* του Donizetti και αυτό γιατί ο Cammarano έκανε τους αρχικούς χαρακτήρες του μυθιστορήματος ίδιους με αυτούς της όπερας π.χ : Frank Hayston, Laird του Bucklaw, Alisie Gourlay και τον Reverend Peter Bide-the-Bent σε αντιστοίχως Lord Arturo Bucklaw, Alisa και Raimondo Bidebent στην όπερα. Η επιτυχία του μυθιστορήματος βασίστηκε όχι μόνο στο 'κοινωνικό-ρομαντικό' θέμα της, αλλά περισσότερο στην σκιαγράφηση των χαρακτήρων, στην ζωηρή περιγραφή των σκηνών που πλαισιώνουν την ιστορία και στην θαυμαστή εικονογράφηση της παραχώδους ζωής της Σκωτσέζικης αριστοκρατίας στο τέλος του 17^{ου} αιώνα. Τίποτε από τα παραπάνω δεν εμφανίζεται στο λιμπρέτο της όπερας, το οποίο διατηρεί απλά και μόνο την πλοκή. Ο Cammarano παρέλειψε τους δύσκολους χαρακτήρες όπως η λαίδη Ashton, μητέρα της Lucia, από το λιμπρέτο για λόγους ευκολίας. Πολλοί θεωρούν παράλογο να συμβαίνει κάτι τέτοιο όταν μάλιστα το μυθιστόρημα του Walter Scott βασίζεται σε πραγματικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην οικογένεια του Earl του Stair.

Ένας από τους απογόνους της οικογένειας Stair ήρθε αντιμέτωπος με τον συγγραφέα γιατί θεώρησε

ότι έπρεπε να διαλέξει μια εναλλακτική εκδοχή για το τέλος του μυθιστορήματος προτιμότερη για την οικογένεια Stair. Σύμφωνα με την εκδοχή των Stair, ο λόρδος Bucklaw (Arturo) δεν σκοτώθηκε από την Lucia αλλά από τον λόρδο του Ravenswood ο οποίος μπήκε στο δωμάτιο των νεόνυμφων, από το παράθυρο, και μονομάχησε με τον λόρδο Bucklaw. Το λιμπρέτο έχοντας φθαρεί από την διαδικασία προσαρμογής του στην οπερατική διάλεκτο, υπεραπλουστευμένο, παραμένει παρ' όλα αυτά ένα αποτελεσματικό μέσον των συναισθημάτων αν και για να είμαστε ειλικρινείς η τοποθεσία θα μπορούσε εξ ίσου με την Σκωτία να είναι η Ιταλία αλλά και η Ισπανία. Μιλώντας για τη *Lucia di Lammermoor*, το 1956, η Μαρία Κάλλας θα έλεγε πως δεν είχε διαβάσει καν το μυθιστόρημα του Sir Walter Scott: «Δεν έχει σημασία, γιατί εκείνο που μετράει είναι η μουσική. Η σκηνή της τρέλας είναι αποτέλεσμα της μεγαλοφυίας του Donizetti και όχι του μυθιστορήματος. Τα λογοτεχνικά έργα είναι οι βατήρες της εκκινήσεως, αλλά εκείνο που προέχει είναι το τι κάνει με αυτά ο συνθέτης. Δεν υπάρχει τίποτα το Σκωτσέζικο στον τρόπο που ο Donizetti ερμηνεύει τη Lucia». ⁴ Όπως αναφέρει ο Watts: 'Σε καμία περίπτωση ο Cammarano και ο Donizetti δεν επιθυμούσαν να αναπαράγουν μια τεχνητή ψυχαγωγία, όπως μια επική ταινία που επιδιώκει να αναπαριστά ένα ιστορικό γεγονός ή ένα διάσημο μυθιστόρημα ή ένα θεατρικό έργο. Αυτό που αποζητούσαν ήταν να διεισδύσουν και να πάρουν αυτό που θεωρούσαν ως μαργαριτάρι από το 'όστρακο' του Scott και να το αναπτύξουν βαθμιαία στο πνεύμα της δικής τους παράδοσης'. ¹⁴

Η πρώτη δραματοποίηση της *Bride of Lammermoor* έγινε στο Λονδίνο το 1819 μόλις δυο εβδομάδες μετά την εμφάνιση του μυθιστορήματος, αργότερα το 1827 το μυθιστόρημα έγινε όπερα μιας πράξης σε μουσική του Adolphe Adam (1803-1856) με τίτλο: *La Caleb de Walter Scott*, στο Παρίσι. Το 1832 ο Ivan Frederik Brendal (1800-1864) εμπνευσμένος από το έργο του Scott γράφει την όπερα *Bruden fra Lammermoor* (Copenhagen, 1832) σε τέσσερις πράξεις σε λιμπρέτο του H.C Anderson. ⁵ Πριν από τον Cammarano το μυθιστόρημα του Scott ήταν η βάση για τρία άλλα Ιταλικά λιμπρέτα των:

- ▣ Giuseppe Balocchi για τον Michele Carafa (1803-1856), *Le nozze di Lammermoor* (1829, Paris)
- ▣ Calisto Bassi για τον Luigi Rieschi, *La fidanzata di Lammermoor* (1831, Trieste)
- ▣ Pietro Beltrame για τον Albetro Mazzucato (1813-1877), *La fidanzata di Lammermoor* (1834, Padua).

Το μυστήριο πίσω από το μυθιστόρημα του Walter Scott

Το γεγονός ότι το θέμα της *Lucia di Lammermoor* βασίστηκε στο μυθιστόρημα του Scott, μας κάνει να αναρωτιόμαστε αν αυτή η ένταση που κλιμακώνεται μέσα στην όπερα, την ώρα που η πληγωμένη Lucia φτάνει στην τρέλα δολοφονώντας τον άντρα της, Bucklaw, το ίδιο βράδυ του γάμου τους, είναι βασισμένο σε ιστορικό γεγονός ή όχι.

Το μυθιστόρημα του Walter Scott εκδόθηκε το 1819, εμπνευσμένο από ένα συμβάν του 1668. Όπως αναφέρει ο ίδιος στην εισαγωγή του βιβλίου, οι παραδόσεις χρησίμευσαν ως πηγές για την ιστορία του. Σύμφωνα με τις παραδόσεις αυτές κάτι παράξενο συνέβη στην οικογένεια του William Dalrymple, υποκόμη του Stair. Ο Stair υπήρξε ένας από τους πιο φημισμένους δικηγόρους και μια σπουδαία μορφή στην πολιτική ζωή της Σκωτίας κατά την περίοδο της Κοινοπολιτείας και της Παλινόρθωσης του Καρόλου Β' (1660). Στη παραχώδη εκείνη περίοδο που διένυε η Σκωτία ο ρόλος του Stair στα πολιτικά ζητήματα της χώρας του ήταν συμβιβαστικός. Υποστηρικτής του, η γυναίκα του, Λαίδη Stair, άτομο φιλόδοξο και σκληρό, ικανό για κάθε είδους πράξη, αποζητώντας την δύναμη και την εξουσία με οποιοδήποτε τίμημα. Πολλοί την αποκαλούσαν μάγισσα.

Το σημαντικό στην ιστορία αυτή είναι το γεγονός του γάμου της κόρης της οικογένειας Stair, Janet Dalrymple, με τον David Dunbar, Λόρδο του Baldoon, τον Αύγουστο του 1668. Πριν όμως η Janet, είχε ήδη υποσχεθεί την αγάπη της στον Λόρδο του Rutherford, όμως η οικογένεια της την πίεζε να αθετήσει το όρκο της και να παντρευτεί τον Dunbar. Ο Scott άλλαξε τα ονόματα και το σκηνικό κρατώντας το σενάριο το οποίο λειτούργησε ως βάση για την συγγραφή της ρομαντικής νουβέλας, *The Bride of Lammermoor*.

Από εκεί και μετά η εξέλιξη του περιστατικού μπλέκεται γιατί οι γνώμες των κατοίκων του Lammermoor διαφοροποιούνται. Τα τρία σενάρια είναι τα εξής:

- ▣ 1° Το βράδυ του γάμου η Janet άρχισε να ουρλιάζει όταν ξαφνικά την βρήκαν σε μια γωνιά του δωματίου να τα έχει χαμένα και τον Dunbar μαχαιρωμένο στο κρεβάτι τους είτε από την ίδια είτε από τον αγαπημένο της Rutherford.
- ▣ 2° Μετά τον γάμο, η Lucia πεθαίνει και ο Dunbar αφού έχει πληγωθεί από την όλη κατάσταση απαγορεύει σε κάθε γυναίκα να τον ρωτήσει για τα γεγονότα της βραδιάς του γάμου του γιατί δεν θα της ξαναμιλήσει. Αν ρωτήσει άνδρας θα τον προκαλέσει σε μονομαχία.
- ▣ 3° Η Janet μαχαιρώθηκε, είτε από τον Dunbar ο οποίος ήταν μανιακός δολοφόνος, είτε από τον πρώην αγαπημένο της.⁶

Ποια όμως είναι η αλήθεια; Τι πραγματικά συνέβη;

Δυστυχώς τα στοιχεία είναι πολύ ελλιπή. Αυτό που είναι σίγουρο όμως είναι ότι η Janet Dalrymple είχε αρραβωνιαστεί τον Lord Rutherford αλλά οι γονείς της είχαν αντίρρηση αφού ο Rutherford ήταν φτωχός. Στο τέλος ο γάμος έγινε με τον εκλεκτό της σκληρής μητέρας της. Στο γάμο η Janet ήταν χλωμή και έτρεμε. Το αν υπήρχε φόνος ή απόπειρα δολοφονίας ή και καθόλου βία, οι ποικίλες παραδόσεις εμπλέκονται με το υπερφυσικό. Όμως τον καιρό που γράφτηκε το μυθιστόρημα οι απόψεις περί υπερφυσικού είχαν ξεπεραστεί και η Janet Dalrymple ως Lucy Ashton-cum-Lucia di Lammermoor είναι η τυπική ιστορία στην λογοτεχνία και στην όπερα του κοριτσιού που η ζωή της καταστρέφεται όταν η άπληστη οικογένεια της την αναγκάζει σε ένα ανεπιθύμητο γάμο.

Μουσική

Τα πρώτα μέτρα από το πρελούδιο της πρώτης σκηνής αποδίδουν με τον πιο ευθύ τρόπο την ατμόσφαιρα της επικείμενης θλίψης καθώς τα τύμπανα παίζουν ένα συνεχές ρολάρισμα. Η ατμόσφαιρα αυτή ενισχύεται με μια σειρά από μελαγχολικές συγχορδίες οι οποίες ακούγονται πρώτα από τα κόρνα μετά από τα τρομπόνια καταλήγοντας σε ένα πένθιμο οσπινάτο.

Στην αρχή της δεύτερης σκηνής η Lucia συνοδευόμενη από την Alice περιμένει τον Edgardo στο πάρκο, μπροστά σε μια λίμνη. Κατά τη διάρκεια της αναμονής αφηγείται στην Alice τον μύθο της λίμνης αυτής, σύμφωνα με τον οποίο, ένας Ravenswood από ζήλια μαχαίρωσε την αγαπημένη του και από τότε το φάντασμα της κοπέλας στοιχειώσε τη λίμνη. Η Lucia εξομολογείται ότι είδε το φάντασμα της κοπέλας να της γνέφει και μετά να χάνεται στα νερά της λίμνης που ξαφνικά γέμισαν από αίμα: μια από τις πιο όμορφες μουσικές στιγμές ('[Regnava nel silenzio](#)'), όπου η Lucia εκδηλώνει το φόβο της για τον κακό οiwνό που νιώθει να πλησιάζει. Η άρια αυτή φανερώνει τον ευφάνταστο και βαθιά ανήσυχο χαρακτήρα της Lucia ενώ ταυτόχρονα δίνει μία από τις μεγαλύτερες απολαύσεις στον ακροατή και κυρίως στη σοπράνο αναγνωρίζοντας την υπεροχή της μελωδίας της.

Λίγο αργότερα όλοι οι φόβοι και οι αγωνίες της Lucia εξαφανίζονται, έστω και για λίγο, όταν ο αγαπημένος της φθάνει. Σε αυτό το σημείο η ορχήστρα και συγκεκριμένα οι άρπες και τα φλάουτα θυμίζουν την τελειότητα του ειδυλλιακού περιβάλλοντος του κήπου, όπου η Lucia και ο Edgardo υπόσχονται αιώνια αγάπη ο ένας για τον άλλο στο υπέροχο, γεμάτο τρυφερότητα ντουέτο '[Ah! Verranno a te sull'aure...](#)'

Η δεύτερη σκηνή (2^η πράξη), με το γνωστό σεξτέτο '[Chi mi frena in tal momento](#)', κινείται γοργά προς τη τραγωδία. Είναι μια σκηνή αναμέτρησης των χαρακτήρων καθώς εκφράζουν τις διαφορετικές αντιδράσεις για την κατάσταση που βιώνουν, διακατεχόμενοι όλοι από ένταση και άσχημα προαισθήματα. Σύντομα το προαίσθημα αυτό θα αποδειχθεί δικαιολογημένο με την είσοδο της Lucia στην τρίτη πράξη, τη γνωστή σε όλους σκηνή της 'τρέλας' ('[Il dolce suono..Ardon gli incensi](#)'). Η Lucia μπαίνει στη μεγάλη αίθουσα του κάστρου με το νυχτικό γεμάτο πιτσιλιές από το αίμα του Arturo που είναι νεκρός από τα δικά της χέρια. Είναι πολύ αργά για την ίδια, έχει απελευθερωθεί μέσα στην τρέλα τραγουδώντας ντουέτο με το φλάουτο και πλέκοντας ευέλικτα φωνητικά στολίδια (fioriture) και άλλα ποικίλματα που δεν επιδιώκουν μόνο στην επίδειξη των ικανοτήτων της σοπράνο αλλά αποτελούν και ένα σημαντικό μέσο της δραματικής έκφρασης. Αυτή η σκηνή έχει μια κρίσιμη στιγμή: το crescendo στις λέξεις 'Oh lieto giorno' και το εγκάρδιο 'al fin son tua'. Η σκηνή της τρέλας εκτός

από την δυνατότητα που δίνει στη σοπράνο να επιδείξει την τεχνική της, επιτυγχάνει με καθαρά μουσικό τρόπο εύστοχους ψυχολογικούς χαρακτηρισμούς.

Ο ρόλος της Lucia αισθητικά και τεχνικά είναι ένα αριστούργημα, είναι έξοχο μέσον για μια τραγουδίστρια δραματικής έντασης και φωνητικής ευελιξίας όπως για παράδειγμα η Maria Callas της 'οποίας η ιστορική συμβολή της στο μελόδραμα έγκειται στη *δραματικότερη* προσέγγιση του, στην ανάδειξη δηλαδή και αποκατάσταση της σημασίας του δράματος έναντι του μέλους'.¹¹

Κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί ότι το κυριότερο ενδιαφέρον και η μεγαλύτερη αξία της όπερας συγκεντρώνεται στις γραμμές των φωνών. Όχι μόνο για τις σόλο φωνές, ανδρικές ή γυναικείες, αλλά και για τη χορωδία της οποίας μερικά σημεία είναι απολύτως θαυμαστά αφού η συμμετοχή της στη δράση της όπερας είναι σημαντική.

Αναμφίβολα όλοι θα επιλέξουν αυτό που θεωρούν ως το μουσικό ή δραματικό ή και τα δύο μαζί αποκορύφωμα της Lucia, όπως για παράδειγμα η άρια του Edgardo στην τελευταία σκηνή (3^η πράξη) πριν την αυτοκτονία και η cavatina του Enrico στο άνοιγμα της πρώτης πράξης 'Cruda funesta smania' με την βίαιη caballeta, 'La pietade in suo favore' που φανερώνουν την ποιότητα του Donizetti στον τρόπο γραφής των φωνών και θεωρούνται από τις αγαπημένες στιγμές πολλών ακροατών. Όμως είναι σχεδόν απίθανο να παραλείψει κανείς στην επιλογή του το τρυφερό ντουέτο των δύο εραστών (Ah! Verrano a te sull'aure), τη σκηνή της τρέλας (Il dolce suono..) και το διάσημο σεξτέτο (Chi mi frena in tal momento).

Το φινάλε της τρίτης πράξης ολοκληρώνει το τραγικό τέλος της άτυχης αγάπης. Ο Edgardo καθώς περιμένει τον Enrico για να μονομαχήσουν η σκέψη του είναι στη Lucia και στο γεγονός ότι χωρίς αυτήν δεν μπορεί να υπάρξει ζωή 'Fra poco a me ricovero dara negletto avello'. Ο πένθιμος ήχος από τις καμπάνες ταράζει τον Edgardo που μαθαίνει το νέο ότι η αγαπημένη του δεν ζει πια. Χωρίς δεύτερη σκέψη αποφασίζει να αυτοκτονήσει αφού πρώτα προσεύχεται στο θεό να ενωθεί στον παράδεισο με την αγαπημένη του 'Tu che a Dio spiegasti l'ali'. Ο Berlioz στα *Απομνημονεύματά* του αναφέρει: «Η δεύτερη σκηνή της τρίτης πράξης και το φινάλε με την σκηνή θανάτου του Edgardo έχει θαυμαστό πάθος.»¹²

Οι απομονωμένοι βράχοι και οι αρχαίες βεντέτες της 'Ανω Σκωτίας έδιναν την εντύπωση στο Ιταλικό κοινό του 1800, ενός μακρινού και εξωτικού σκηνικού, ενός τέλειου σκηνικού ανάμεσα σε μια θεελλώδη αγάπη και την οικογενειακή τιμή. Από το μυθιστόρημα του Sir Walter Scott, *the Bride of Lammermoor*, ο Donizetti έφερε στην μόδα μια από τις πιο γεμάτες πάθος όπερες του και μια από τις πιο γοητευτικές ηρωίδες του, την Lucia Ashton που η αγάπη της για τον ορκισμένο εχθρό της οικογένειας της την οδήγησαν στη τρέλα. Για χρόνια η Lucia ήταν και είναι ακόμα ένας από τους αγαπημένους ρόλους μερικών από των πιο διάσημων σοπράνο όπως: της Maria Callas, της οποίας η πρώτη εμπορική ηχογράφηση ήταν ως Lucia για την EMI το 1953 και ακολούθησαν άλλες έξι με την συγκεκριμένη δισκογραφική εταιρεία, (Οι παραπάνω ηχογραφήσεις είναι διαθέσιμες από την μεγάλη μουσική βιβλιοθήκη της 'Λίλιαν Βουδούρη'), Lily Pons, Joan Sutherland (ερμήνευσε το ρόλο της Lucia για 301 παραστάσεις), June Anderson, Cheryl Studer (μαζί με τον Placido Domingo ηχογράφησαν την Lucia για την Deutsche Grammaphone) και πρόσφατα μια εξαιρετική κολορατούρα σοπράνο, η Sumi Jo της οποίας οι ερμηνείες ως Lucia έχουν σφραγίσει την καλλιτεχνική της πορεία με μοναδική επιτυχία. Η June Anderson μια από τις κορυφαίες σοπράνο της εποχής μας ερμήνευσε το ρόλο της Lucia στο Μέγαρο Μουσικής των Αθηνών. Σύμφωνα με την ίδια η Lucia είναι ένας από τους αγαπημένους της ρόλους που έχει ερμηνεύσει στα μεγαλύτερα θέατρα του κόσμου όπως: στη Λυρική όπερα του Σικάγου (1980), στο Govent Garden (1986-1987) και στη Κρατική Όπερα της Βιέννης (1987). Η June Anderson αναφέρει:

«Η πρώτη άρια 'Regnava nel silenzio' δημιουργεί αυτή την ατμόσφαιρα του μυστηρίου και φανερώνει το πόσο γοητευμένη είναι η Lucia από το μυστήριο αλλά και το πάθος της για τον Edgardo. Η συγκεκριμένη άρια είναι η πιο δύσκολη της όπερας φωνητικά και δραματικά, γιατί σε αυτό το κρίσιμο σημείο απαιτείται η δημιουργία της μυστηριώδους ατμόσφαιρας από την στιγμή που η σοπράνο βγαίνει στη σκηνή. Και η ορχήστρα δεν μπορεί να βοηθήσει γιατί παίζουν μόνο τα κόρνα..... Λατρεύω το πάθος, τον αισθησιασμό και την τρυφερότητα της σκηνής του αποχαιρετισμού, γιατί η έλλειψη αυτή του αγαπημένου της και γενικότερα όλων των παραπάνω θα οδηγήσουν την Lucia στα όρια της

τρέλας.....Η ερμηνεία για τη σκηνή της τρέλας είναι απλή και όχι ιδιαίτερα δύσκολη, η πρόκληση εδώ είναι περισσότερο ερμηνευτική παρά φωνητική.....αυτό που είναι δύσκολο στη σκηνή της τρέλας κυρίως στην τελική cadenza είναι να φτάσεις με ακμαία φωνή».¹³

Η Μαρία Κάλλας υπήρξε η αιτία αναβίωσης πολλών από τις όπερες του Donizetti μετά από τις δραματικές της ερμηνείες στην *Lucia di Lammermoor* και στην *Anna Bolena*. Όμως ο κύριος λόγος αναβίωσης της *Lucia* έχει να κάνει με το μήνυμα που θέλει περάσει. Σύμφωνα με τον Watts:

Η όπερα [*Lucia di Lammermoor*] μας διδάσκει ότι η μύηση στον έρωτα απαιτεί την λαχτάρα να πεθάνεις για το όραμα της ιδανικής αγάπης, γιατί χωρίς τη βασική ικανότητα να 'υπερνικήσεις τον κόσμο' δεν μπορεί να υπάρξει αληθινός θάνατος, ή άνοδος, ή επανάκτηση του παραδεισένιου κήπου. Ο Τολστόϊ, ο Flaubert και ο Balzac κατέληξαν ότι η με τη *Lucia* η Δύση είχε φτάσει στο τέλος μιας εποχής. Μετά τη *Lucia* το ιδανικό της ρομαντικής αγάπης άρχισε γρήγορα να χάνεται.¹⁵

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ▣ John Allitt, "Lucia di Lammermoor", *The Donizetti Society Journal* 2, (New York: Da Capo Press, 1988)
- ▣ *Annals of Opera*, Vol. 1, ed. by Alfred Loewenberg, 2nd edn (Geneva: Societas Bibliographica, 1990)
- ▣ *Dover Opera Libretto Series: Donizetti's Lucia di Lammermoor*. Tran & Intr. by Bleiler Ellen (New York: Dover, 1986)
- ▣ Freeman, W. John, *The Metropolitan Opera: Stories of the Great Operas* (New York: Norton, 1984)
- ▣ Matheopoulos, Helena, *DIVA: Great Sopranos and Mezzos Discuss their Art* (Boston: Northeastern University Press, 1991)
- ▣ *The New Grove Dictionary of music* II, τ. 7 (London: Macmillan, 2001), λήμμα: "Donizetti"
- ▣ *The New Grove Dictionary of Opera*, τ. 3 (London: Macmillan, 1994), λήμμα: "Lucia di Lammermoor"
- ▣ *The New Grove Masters of Italian Opera: Rossini, Donizetti, Bellini, Verdi, Puccini* (London: Macmillan, 1987)
- ▣ Osborne, Charles, *The Bel Canto Operas of Rossini, Donizetti and Bellini*. (Portland: Amadeus Press, 1994)
- ▣ Weinstock, Herbert, *Donizetti and the World of Opera in Italy, Paris and Vienna in the First Half of the Nineteenth Century* (New York: Pantheon Books, 1963)
- ▣ *Λουκία του Λάμερμουρ*, επιμ. Δ. Λαυράγκα, Μελοδραματική βιβλιοθήκη Φέξη (Αθήνα: Εκδόσεις Γεωργίου Φέξη, 1909)
- ▣ Μέντελσον, Φέλιξ, *Ο κόσμος της όπερας* (Αθήνα: Εκδόσεις Στοχαστής, 1994)
- ▣ Πετσάλης-Διομήδης, Νίκος, *Η ανάγνωση της Καλλας* (Αθήνα: Καστανιώτης, 1998)

ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑ

Ηχογραφήσεις της *Lucia* με την Κάλλας στον επώνυμο ρόλο:

- ▣ Diva; Distribution worldwide Sakkaris Records, 1125, 1999 (δ/ντής ορχ.: Tullio Serafin, Ρώμη 1957)
- ▣ Melodram, 26034, 1992 (δ/ντής ορχ.: Sir Malcolm Sargent, Νέα Υόρκη 1956)
- ▣ EMI Classics, 7 47440 8, 1993 (δ/ντής ορχ.: Tullio Serafin, Λονδίνο 1959)
- ▣ EMI Classics, 7 63631 2, 1990 (δ/ντής ορχ.: Herbert von Karajan, Βερολίνο 1955)
- ▣ EMI Classics, 7 64420 2, 1989 (δ/ντής ορχ.: Tullio Serafin, Φλωρεντία 1953)
- ▣ EMI, 7 69980 2, 1989 (δ/ντής ορχ.: Tullio Serafin, Φλωρεντία 1953)
- ▣ EMI Classics, 7 63934 2, 1986 (δ/ντής ορχ.: Tullio Serafin, Λονδίνο 1959)

- ▣ *The incomparable Callas*, 7 631182, 1989
- ▣ *Callas: La Divina 2*, EMI Classics, 5 55016 2, 1993
- ▣ *D'art et d'amour*, EMI France, 7 54103 2, 1990
- ▣ *L' Art de Maria Callas*, EMI, 7 63244 2, 1988
- ▣ *Great moments of... Maria Callas*, EMI Classics, 5 65534 2, 1995
- ▣ *Maria Callas*, Musica viva, 88020, 1989

Ειρήνη Κρίκη

Όλοι οι παραπάνω τίτλοι προέρχονται από τη συλλογή της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος *LILIAN BOYDOYPH*.

1 Οι δυο μεταφραστές σε ένα γράμμα τους προς τον Donizetti (12/1/1839) αναφέρουν:

'Ο λόγος που διαλέξαμε την *Lucia di Lammermoor* είναι γιατί την θεωρούμε ως την πιο ποιητική και γεμάτη πάθος όπερα εμπνευσμένη από μια μουσική μεγαλοφυΐα όπως εσείς (Donizetti).

Προσπαθήσαμε να προσαρμόσουμε τη Lucia σε μια φόρμα και σε στίχους ώστε να την εκλαϊκεύσουμε στα θέατρα της χώρας μας (Γαλλία).....Η *Lucia di Lammermoor* θα παρουσιαστεί κάτω από τελείως διαφορετικές συνθήκες. Είναι γνωστό ότι η μεγαλοπρέπεια του θεάματος δεν φέρνει επιτυχία στο Ιταλικό Θέατρο του Παρισιού...επίσης έχουμε απλοποιήσει την παραγωγή περισσότερο αποφεύγοντας ανάμεσα στις πράξεις εκείνες τις αλλαγές στο σκηνικό τις οποίες η (Γαλλική) δραματική φόρμα δεν δέχεται αυθόρμητα....Σε ό,τι αφορά το ποίημα-λιμπρέτο, αυτό δεν έχει καμία φιλολογική αξίωση: ο αποκλειστικός μας σκοπός είναι να προσφέρουμε στον κόσμο του θεάτρου τον τρόπο με τον οποίο θα εκτιμήσουν τη θαυμαστή *Lucia di Lammermoor* ώστε να είναι μια επιτυχία που επαληθεύεται παρά μια επιτυχία που έγινε.' (Herbert Weinstock, *Donizetti and the World of Opera in Italy, Paris and Vienna in the First Half of the Nineteenth Century* (New York: Pantheon Books, 1963): 144 - 145).

2 *The New Grove Dictionary of music* II, τ.7 (London: Macmillan, 2001): 69-70

3 Φ. Μέντελσον , *Ο κόσμος της όπερας*, (Αθήνα: Εκδόσεις Στοχαστής, 1994): 161-2

4 Ν. Πετσάλης-Διομήδης, *Η ανάγνωση της Καλλας*, (Αθήνα: Καστανιώτης, 1998): 143

5 *Annals of Opera* 1, επιμ. Alfred Loewenberg, 2^η έκδ. (Geneva: Societas Bibliographica, 1990): 742

6 *The Dover Opera Libretto Series, Donizetti's Lucia di Lammermoor* (New York: Dover, 1986): vii,viii

7 "Donizetti", λήμμα στο *The New Grove Dictionary* II: 473

8 Η έντονη λογοκρισία ιδιαίτερα στην Νάπολη και στη Ρώμη, όπου συγκεντρωνόταν η μεγαλύτερη καλλιτεχνική δραστηριότητα του Donizetti, τον οδήγησε στην απόφαση να φύγει από την Νάπολη για το Παρίσι. Σχεδόν όλες οι σοβαρές όπερες του Donizetti, από το 1830 και μετά, επηρεάστηκαν από τους Ιταλούς θεατρικούς λογοκριτές με αποκορύφωμα το ανέβασμα της όπερας *Poliuto* της οποίας το θέμα ήταν προβληματικό εξαιτίας του θρησκευτικού περιεχομένου. Οι λογοκριτές επέβαλαν απαγορεύσεις και κανόνες εναντίον του περιεχομένου μιας όπερας ή ενός βιβλίου, η ακόμα ενός πίνακα, το οποίο μπορούσε να προκαλέσει την κοινή γνώμη. Για παράδειγμα στα θέατρα απαγορευόταν να παρουσιάζονται παράνομες σχέσεις με ερωτικό περιεχόμενο ("εκτός αν ήταν πραγματικά αντίθετες με αυτή την δραστηριότητα"), σκηνές βίας, σωματικού πόνου οι οποίες θα μπορούσαν να προκαλέσουν αηδία στον θεατή. (*New Grove Dictionary of Music*, τ. 7: 474).

9 Weinstock, *Donizetti*:109

10 όπ. αν. : 110

11 Πετσάλης-Διομήδης: 805

12 Weinstock, *Donizetti*: 112

13 Η. Matheopoulos, *DIVA: Great Sopranos and Mezzos Discuss their Art* (Boston: Northeastern University Press, 1991): 33

14 J. Allitt, "Lucia di Lammermoor", *The Donizetti Society Journal* 2, (New York: Da Capo Press, 1988): 211

15 όπ. αν. : 209